

ЦЕНТР
українсько-європейського
наукового співробітництва

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ФАХОВИЙ НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ "УКРАЇНСЬКИЙ МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС"
ВИДАВНИЦТВО «ГЕЛЬВЕТИКА»

ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

UCRAINA LIBERTATEM

ТРАНСФОРМАЦІЯ
ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ
ТА КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ
ПІД ВПЛИВОМ ВІЙНИ

УДК 1/7:130.2:7.01

К26

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Редакційна колегія

Ковальчук О.В. – голова, кандидат мистецтвознавства, доцент, декан факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Циганик М.І. – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Роготченко О.О. – доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент Національної академії мистецтв України, голова редакційної колегії фахового наукового журналу «Український мистецтвознавчий дискурс»

Сиротинська Н.І. – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри музикознавства і хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

Савицька І.М. – кандидат філософських наук, доцент, декан гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Карпов В.В. – відповідальний редактор, доктор історичних наук, завідувач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Єфімов Ю.В. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, креативний директор рекламної агенції «Медіа Партнер Україна»

Волгін Ю.Є. – старший викладач кафедри дизайну факультету образотворчого мистецтва і дизайну Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

К26 Ucraina libertatem. Трансформація гуманітарної сфери та культурного простору під впливом війни. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ. 11 листопада 2025 року / Ред. кол. : О.В. Ковальчук (голова), М.І. Циганик, В.В. Карпов (відп. ред.) та ін. Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2025. 311 с.

ISBN

У збірнику опубліковано матеріали учасників конференції, що висвітлюють актуальні питання процесів розвитку української гуманітаристики та культурно-мистецького простору у час воєнного стану, викликаного військовою агресією з боку російської федерації.

Автори відповідальні за достовірність наведених фактів, повноту та системність висвітлення питань, що досліджують, написання власних імен та географічних назв, покликань на джерела та літературу.

УДК 1/7:130.2:7.01

ISBN

@Київський столичний університет
імені Бориса Грінченка

@Видавництво “Гельветика”

УДК 741.5:7.038.53:316.75(477)"20"

Безпала Марія Анатоліївна, магістрантка кафедри дизайну
Лихолат Олена Віталіївна, наукова керівниця,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дизайну,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Київ, Україна

МИСТЕЦЬКІ ПРАКТИКИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЗАХИСТУ БАТЬКІВЩИНИ У КОМІКСАХ ПРО ІСТОРІЮ УКРАЇНИ

Анотація. У статті здійснено аналіз коміксу як синтезованої форми мистецтва, що поєднує візуальний наратив і літературний текст у контексті його ролі у процесі актуалізації історичної пам'яті, формування національної ідентичності та сприяння суспільній стійкості в Україні. Комікс розглядається як потужний інструмент візуальної комунікації та освіти, здатний адаптувати складну інформацію до особливостей «кліпового» мислення сучасної молоді. Розглядається ефективність жанру в полегшенні розуміння складних тем, підвищенні мотивації та розвитку критичного мислення.

Ключові слова: комікс, мальовис, графічний дизайн, історична пам'ять, національна ідентичність, секвенційне мистецтво, візуальна комунікація, креативність, освіта.

Актуальність теми дослідження. У сучасному світі, де візуальна культура домінує у процесах комунікації, а темп життя вимагає швидкого сприйняття інформації, комікс, або секвенційне мистецтво, набуває особливої значущості. Він перетворюється з розважального жанру на потужний інструмент наукової комунікації та художнього осмислення суспільно-політичних процесів. Дослідження підтверджують, що візуально-вербальний формат коміксів ефективно використовується у навчанні, оскільки він допомагає полегшити розуміння складних текстових тем завдяки візуалізації [1; 2; 3].

Для молодшого покоління, яке зростає у високотехнологічному, високоінформаційному та візуально насиченому середовищі, комікси стають критично важливим об'єднуючим елементом до читання та засвоєння складних знань [4]. Завдяки яскравим ілюстраціям та динамічному сюжету, комікси не лише мотивують читачів,

але й розвивають у них візуальну грамотність, необхідну для інтерпретації даних у сучасному світі [5]. В умовах російсько-української війни, коли гостро стоїть питання збереження національної ідентичності та історичної пам'яті, цей жанр виступає одним із найбільш доступних та релевантних каналів передачі складних національних наративів.

Метою дослідження полягає у вивченні конкретних мистецьких практик, за допомогою яких українські історичні комікси здатні актуалізувати національну пам'ять та формувати ідентичність, що є ключовим елементом формування національної стійкості.

Виклад основного матеріалу. Комікс виступає як надзвичайно ефективний механізм роботи з історичною пам'яттю завдяки своїй унікальній здатності інтегрувати великі масиви історичних даних у доступний та емоційно насичений формат. Візуальна складова коміксу, що представлена графікою та послідовністю кадрів, тобто секвенційним мистецтвом, дозволяє адаптувати історичну інформацію до особливостей «кліпового» мислення сучасної молоді, яке часто краще сприймає візуальні та динамічні блоки інформації, на противагу довгим текстам. Перетворення складних і багатокомпонентних історичних подій, як-от Визвольні змагання, Голодомор чи сучасна російсько-українська війна, на лінійний, динамічний сюжет, що супроводжується зображеннями, сприяє кращому розумінню та запам'ятовуванню контенту у порівнянні з традиційними текстовими джерелами [6].

Мальовис є потужним інструментом для побудови історичної пам'яті та використовується для пояснення складних історій і концепцій, які можуть бути надто сухими або травматичними для передачі лише текстом. Наявність малюнків дає можливість краще розуміти персонажів та покращує сприйняття, а візуалізація полегшує засвоєння навіть складних наукових понять, оскільки стисло поєднує графічний та текстовий формат. Комікси забезпечують швидкий візуальний доступ до пояснень, перетворюючи історію на дієвий посібник [5].

Особливе значення в українському контексті має здатність мальовису до обробки травми та формування колективної пам'яті. Представляючи історичні події як візуальні наративи, комікси допомагають суспільству, особливо молодому поколінню, пропрацювати складний досвід і травми. Українські мальовиси функціонують як культурні коди, вказуючи на виклики націєтворення. При цьому соціально-політичні

процеси підсилили їхню популярність як інструменту національної ідентичності, що є частиною відновлення постколоніальної спадщини. Візуальне оповідання дозволяє створити «контр-пам'ять», представляючи історію як нелінійну та багатогранну, що протистоїть спрощеним або нав'язаним міфам. Наприклад, впровадження коміксів про російсько-українську війну в освітній процес визнається важливим для створення сучасного читацького простору та формування ідей на основі реальних подій. Ця практика дозволяє використати жанр для обробки травми та кращого засвоєння уроків історії [7].

Практики формування національної ідентичності за допомогою коміксів ґрунтуються на створенні культурних референсів та впровадженні національного пантеону героїв. У час інтенсивних соціально-політичних змін та гібридних загроз, українські комікси ідеально підходять для створення сучасної міфології та героїзації історичних постатей, що є ключовим для самоусвідомлення нації. На відміну від сухих підручників, графічний наратив дозволяє читачам легше ідентифікувати себе з персонажами, які переживають складні моральні дилеми та випробування. Таким чином, комікси допомагають сформувати етичний каркас національної свідомості, представляючи історію через призму особистої боротьби та героїзму [2].

Використання послідовних малюнків допомагає читачам інтерпретувати та розуміти візуальні дані, що є необхідною навичкою в сучасному світі. На рівні візуального кодування відбувається закріплення національних символів, образів одягу, історичних ландшафтів та архітектури, посилюючи ідентифікацію та відчуття приналежності до спільної культурної спадщини. Дослідження підтверджують, що комікси є інструментом розвитку критичного мислення, читання, творчості та комунікативних навичок, оскільки вони вимагають від читача одночасної інтерпретації тексту, зображення та емоційної складової [8].

Окрім прямої трансляції героїчних сюжетів, комікси є засобом відновлення постколоніальної ідентичності. Вони стають простором, де відбувається переосмислення історичних подій і створення «контр-пам'яті». Це дозволяє представити національну історію як нелінійну та багатогранну, звільняючи її від нав'язаних імперських наративів. Саме ця гнучкість та візуальна сила робить комікси настільки важливими в контексті націєтворення та залучення до читання молодого покоління [9].

В умовах військового конфлікту комікси перетворюються на засіб оперативної

комунікації та психологічної підтримки, що сприяє суспільній стійкості. Вони здатні оперативно реагувати на актуальні події, фіксуючи сучасне героїчне сьогодення, що посилює емпатію та ідентифікацію. Цей жанр функціонує як інформаційна зброя, пояснюючи військово-політичні процеси чи діяльність волонтерів, оскільки стисло поєднує графічний та текстовий формат. Комікси, присвячені війні, впроваджуються в освітній процес для створення сучасного читацького простору та формування ідей на основі реальних подій. Це підкреслює важливість і необхідність використання коміксів, заснованих на реальних подіях, для створення сучасного читацького простору та формування ідей [10].

Використання захоплюючих сюжетів та гумору робить процес засвоєння інформації цікавим. Навіть у випадках, коли йдеться про складні соціальні теми, наприклад, щодо наркотиків, комікси полегшують розуміння та підвищують обізнаність, демонструючи свою високу ефективність у роботі зі свідомістю. Комікси про війну відіграють значну роль у формуванні колективної та культурної пам'яті, сприяючи обробці травми через візуальні наративи та стають досвідом навчання для молодого покоління [10].

Створення власних цифрових коміксів на основі сучасних подій є мистецькою практикою, що розвиває креативність, критичне мислення та технологічні навички, перетворюючи пасивного споживача на активного творця національного наративу. Це сприяє не лише емоційній розрядці, але й формуванню соціальної активності та готовності до захисту Батьківщини через візуальний дискурс.

Висновки. Комікс як секвенційне мистецтво є багатофункціональним та стратегічно важливим інструментом для України, адже поєднує педагогічну ефективність із культурною місією, забезпечуючи доступність інформації, глибину емоційного впливу та актуальність наративу. Через візуальні коди комікси зберігають і актуалізують історичну пам'ять, формують сучасну національну ідентичність як креолізований текст і сприяють суспільній стійкості завдяки високому рівню залучення читача. Вони виступають інструментом поєднання травми та навчання, допомагаючи передавати травматичний досвід і реконструювати історичну пам'ять молодого покоління. Використовуючи візуальний сторітелінг, комікси формують національний дискурс і створюють «контр-пам'ять», що має ключове значення для постколоніальної нації. Завдяки своїй гнучкості та здатності підвищувати мотивацію до навчання,

вони дедалі частіше визнаються ефективним освітнім засобом для подання складних тем. Крім того, комікси сприяють формуванню візуальної грамотності, розвиваючи критичне мислення та здатність інтерпретувати візуальні дані, що є необхідною навичкою в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Системне використання коміксів у навчально-виховному процесі та культурній політиці підтверджує їхнє значення як важливої складової сучасної візуальної культури.

Список використаних джерел:

1. Балакірева Г. Комікси як навчальний інструмент для закріплення знань на заняттях з іноземної мови. *Modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training methodology theory experience problems*. 2023. С. 72–82. DOI:10.31652/2412-1142-2022-66-72-82.
2. 10 Супер причин, чому комікси корисні для розвитку дітей | Видавництво Ірбіс Комікси. Ірбіс комікси – Перший видавець дитячих коміксів. URL: https://irbis-comics.com.ua/articles/10_super_prychyn_chomu_komiksy_korysni_dlja_rozvytku_ditej
3. Hudoshnyk O. Комікс як інструмент сучасної наукової комунікації. *Communications and Communicative Technologies*. 2022. № 22. С. 54–60. DOI:10.15421/292206
4. Belda-Medina J. Inclusive Education through Digital Comic Creation in Higher Learning Environments. *Social Sciences*. 2024. Vol. 13, no. 5. P. 272. DOI:10.3390/socsci13050272.
5. Комікси на уроках: розвага чи дієвий навчальний інструмент?. Сучасна платформа про освіту в Україні та за кордоном. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/3402-komiksy-na-urokakh-rozva-ha-chy-diievyyi-navchalnyi-instrument>.
6. Лілік О. Особливості використання коміксів на уроках української літератури. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2021. № 17. С. 185–197. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7741/1/Особливості%20використання%20коміксів%20на%20уроках%20української%20літератури.pdf>.
7. Ebesu D. Visual Storytelling and Historical Memory. A Review of Graphic Memories of the Civil Rights Movement: Reframing History in Comics. *The Comics Grid: Journal of Comics Scholarship*. 2024. DOI:10.16995/cg.18185.
8. Чому комікси – не «книжки для лінивих», а потужний інструмент навчання й розвитку. Світ чекає крилатих. URL: <https://svitchekaiekrylatykh.com/новини/користь-коміксів-для-навчання-й-розвитку-дітей>.
9. Stupak S. Shaping Post-Colonial Identity: Cossacks and Ukrainian Comics. *Image text journal*. URL: <https://imagetextjournal.com/stupak-shaping/>.
10. Derkachova O. The introduction of comics about the Russian-Ukrainian war in the educational process. *Mountain school of Ukrainian carpaty*. 2025. No. 27. P. 142–146. DOI:10.15330/msuc.2022.27.142-146.